

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของนักศึกษาปริญญาโท ภาคพิเศษ
โครงการพัฒนาครูทั้งระบบภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร
และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยดังนี้

1. ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism)
2. ปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยม (Perennialism)
3. ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism)
4. ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)
5. ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)
6. พุทธปรัชญาการศึกษา (Buddhism)
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism)

ความเป็นมา

สารัตถ (Essential) หมายถึง แก่นสารที่จำเป็นหรือเนื้อหาที่เป็นหลักสำคัญ ความ
เชื่อของปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1930
โดยมีกลุ่มนักการศึกษาและนักปรัชญาทั้งฝ่ายจิตนิยมและฝ่ายวัตถุนิยมของอเมริกาที่มี
ทัศนคติอนุรักษนิยม กลุ่มนักการศึกษาที่มีแนวความเชื่อในทางอนุรักษนิยมมีผู้นำที่
สำคัญคือ วิลเลียม ซี แบกเลย์ (William C. Bagley) และนักการศึกษาที่มีความเชื่อใน
แนวเดียวกันได้ร่วมกัน จัดตั้งเป็น “คณะกรรมการฝ่ายสารัตถนิยม เพื่อความก้าวหน้า
ทางการศึกษาของสหรัฐอเมริกา” ขึ้นในปี ค.ศ. 1946 สารัตถนิยมได้แพร่หลายออกไป
ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ได้รับความนิยมสูงสุดใน สหรัฐอเมริกา ในระหว่าง
สงครามโลกครั้งที่ 2 ลัทธิปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมมีความเข้มแข็งในทางวิชาการ

และมีประสิทธิภาพในการสร้างค่านิยมเกี่ยวกับระเบียบวินัยได้เป็นอย่างดี (ภิญโญ
สาทร, 2525, หน้า 31)

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม มี 2 ระดับ คือ ระดับ
มหภาค (Macro Level) หรือระดับกว้าง ๆ ซึ่งมุ่งถ่ายทอดทางวัฒนธรรมอันมีความสำคัญ
ต่อมนุษย์มาก ซึ่งจะมีผลในการควบคุมการกระทำหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล และ
สามารถที่จะบังคับวิถีทางของเหตุการณ์ต่าง ๆ และอีกระดับหนึ่งคือระดับจุลภาค
(Micro Level) หรือ ระดับเฉพาะตัวมุ่งที่จะพัฒนาสติปัญญา คุณวินัยของมนุษย์ให้เป็นผู้
มีความเฉลียวฉลาดและมีความประพฤติที่ดีงาม (ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร, 2526, หน้า
84)

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมเป็นหลักสูตรแบบเนื้อหาวิชา
(Subject-Matter Curriculum) และหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ (Broad-Field Curriculum)
โดยเน้นเนื้อหา วิชาและกวดขันความรู้เป็นสำคัญ (บุญเลิศ นาคแก้ว, 2526, หน้า 113)
และเนื้อหาสาระที่เน้นจะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการกลั่นกรองมาแล้วอย่างดี
หลักสูตรนี้มีวิชาพื้นฐาน คือ ภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์ นอกจากนี้
เนื้อหาที่เน้นเป็นพิเศษ คือ เนื้อหาที่เกี่ยวกับศิลปะ ดนตรี วรรณคดี ค่านิยมและ
วัฒนธรรมของสังคมที่ควรรักษาไว้ การจัดทำหลักสูตรนั้นจะเป็นหน้าที่ของครู และ
ผู้เชี่ยวชาญ และหลักสูตรจะมีลักษณะควบคุมการเรียนการสอนล่วงหน้าและส่วนใหญ่
จะเป็นแบบแผนเดียวกันทั่วประเทศ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2524, หน้า 65-66)

สถาบันการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมเน้นเรื่องมาตรฐานการศึกษา ฉะนั้นสถาบันการศึกษาจะต้องเคร่งครัดในเรื่องระเบียบวินัย หน้าที่สำคัญของสถาบันการศึกษาคือ การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากคน รุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง สร้างบรรยากาศทางการศึกษาให้เหมาะสมแก่การพัฒนาสติปัญญา จริยธรรมและถ่ายทอดวัฒนธรรม (ศักดิ์ประทีปพร, 2526, หน้า 85) บทบาทของสถาบันการศึกษา ในปรัชญากลุ่มนี้เป็นบทบาทที่ตามสังคม สังคมมอบหมายอะไรก็ทำไปตามนั้น ไม่มีการแนะนำหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอย่างใด (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2524, หน้า 69)

ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมให้ความสำคัญกับครูผู้สอนเป็นอย่างมาก เพราะครูผู้สอนเป็นผู้ที่กำหนด ตัดสิน และดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาทั้งหมด นอกจากนี้ครูผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีทั้งความรู้ดีและความประพฤติดี เพื่อเป็นแบบอย่างและเป็นผู้นำในห้องเรียนได้ดังที่ วิลเลียม ดับบลิว บริกแมน (William W. Brickman) กล่าวไว้ว่า “ปรัชญาสารัตถนิยมถือว่าครู เป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษา” ครูต้องมีความรู้ทางการศึกษาทั่วไป (Liberal Education) ทฤษฎีการเรียนรู้แบบต่าง ๆ มีความรู้ลึกซึ้งในจิตวิทยาของเด็กและกระบวนการเรียนรู้ สามารถแยกข้อเท็จจริงออกจากอคติให้นักเรียนได้เข้าใจปรัชญาพื้นฐานทางการศึกษาและมีความ เสียสละต่ออาชีพครู (William, W. Brickman, 1968 : อ้างใน สุภร ศรีแสน, 2522, หน้า 90)

ผู้เรียน

ตามปรัชญาการศึกษาสาขานี้ผู้เรียนมีความสำคัญเช่นกันเพราะผู้เรียนจะเป็นผู้เรียนรู้ เป็นผู้สืบทอดค่านิยมไว้และสืบต่อให้กับคนรุ่นหลังต่อไป ดังนั้นผู้เรียนจึงเป็นบุคคลสำคัญ โดยเหตุนี้ สถาบันการศึกษาจึงควรจะให้ความสนใจแก่เด็กเป็นพิเศษ แต่ความสนใจและการให้การศึกษา นั้นควรจะเป็นไปตามแนวทางที่ผู้ใหญ่ สังคม หรือครูได้กำหนดไว้ นักเรียนจึงเป็นผู้รับ ผู้ฟัง และทำความเข้าใจกับเนื้อหาต่าง ๆ ที่ครูได้กำหนดไว้ให้เพื่อจะได้เข้าใจจดจำและนำไปถ่ายทอดต่อไป (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2526, หน้า 66 – 67)

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม เน้นหลักสำคัญที่จะให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างถ่องแท้ ครูจึงอาจใช้วิธีการต่าง ๆ ในการถ่ายทอดความรู้ แต่ก็เน้นการเรียนการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อให้ได้เนื้อหาสาระมาก ๆ และมีความเชื่อว่าเนื้อหาสาระที่ได้คัดเลือกแล้วเป็นสิ่งที่มีความรู้ค่า การเรียนการสอนจะอาศัยหนังสือ ตำราต่าง ๆ เป็นสื่อ การสอน การถามตอบเพื่อทบทวนความเข้าใจในเนื้อหาวิชา ดังนั้น ผู้เรียนต้องเป็นผู้ที่มีความเพียรพยายามอย่างหนัก และจดจำวิชาการต่าง ๆ ให้ขึ้นใจ ส่วนครูจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดี มีความสามารถในการถ่ายทอดวิชา และมีความสามารถในการชักนำให้ผู้เรียนรู้ในสิ่งที่มีประโยชน์และมีความรู้ค่า (ฉัฐพร คำมะสอน, 2531 , หน้า 32-33)

การวัดผลและประเมินผล

จากจุดมุ่งหมายของการศึกษา ลัทธิปรัชญาศึกษานี้ให้ความสนใจและเชื่อมั่นในสิ่งที่เป็นสาระสำคัญทั้งหลาย ดังนั้นครูผู้สอนเป็นผู้วัดและประเมินผลโดยเน้นทางด้านวิชาการเป็นสำคัญ เน้นการสอบให้ได้ โดยเนื้อหาสาระที่เรียนไป และการสอนนั้นต้องถึงมาตรฐานที่วางไว้จึงจะถือว่าผ่านการวัดผลและประเมินผล (อุไร ดิษฐลักษณ์, 2530, หน้า 52)

ปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยม (Perennialism)

ความเป็นมา

นิรันตร (Perennial) หมายถึง ภาวะไม่เปลี่ยนแปลง คงอยู่ช่วนิรันตร ปรัชญา นิรันตรนิยม เริ่มต้นจากสมัยกรีกโบราณ ลัทธิปรัชญาที่เป็นพื้นฐานของปรัชญานี้ ได้แก่ คำสอนของบรรดาปรัชญาเมธีชาวกรีกยุคโบราณ คือ คำสอนของโสเครตีส เพลโต และ อริสโตเติล (ทองปลิว ชมชื่น, 2529 , หน้า 131) ต่อมาบาทหลวงโรมัส อไควนัส (St. Thomas Aquinas) ได้นำความเชื่อทางศาสนาโรมันคาทอลิกมาเกี่ยวข้องกับ ปรัชญา นิรันตรนิยมจึงเป็นผลของการผสมผสานกันระหว่างแนวความคิดของอริสโตเติลที่

เรียกว่า Rational Humanism ซึ่งเน้นเฉพาะการใช้ความคิดและเหตุผลของบุคคลกับแนวคิดของบาทหลวงโทมัส อไควนัส ที่เรียกว่า Scholastic Realism ซึ่งคำนึงถึงเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้า เรื่องศาสนาและชื่อเรียกเรื่องราวทางศาสนาด้วย (จิตพิงษ์ ธรรมานุสรณ์, 2522, หน้า 77)

นักปรัชญาและนักการศึกษากลุ่มนิรันดรนิยมได้เสนอปรัชญาการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายให้เป็นสิ่งที่นำมนุษย์ไปสู่อดีตที่มีระเบียบ มีความมั่นคง มีจริยธรรม และความยุติธรรม (ศักดิ์ประทานพร, 2526, หน้า 95)

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยม คือ การกิจหลักของการศึกษาอยู่ที่จะต้องปรุงแต่งคนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ด้วยการช่วยให้แต่ละบุคคลตระหนักถึงธรรมชาติอันแท้จริงที่แฝงอยู่ในตน และทำให้เป็นความจริงขึ้นเท่ากับว่าการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาพลังธรรมชาติในตัวมนุษย์นั่นเอง (รัตนา ต้นบุญเต็ก, 2523, หน้า 78-79)

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรตามแนวคิดของปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ควรกำหนดขึ้นโดยผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ เน้นการศึกษาพื้นฐานได้แก่วิชาศิลปศาสตร์ (Liberal Arts) คือ การอ่าน การฟัง การพูด การเขียน และการคิด หรือเน้นวิชาไตรภาค (3 R' S) นั่นเอง (สุภร ศรีแสน, 2522, หน้า 170) ศิลปศาสตร์โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ศิลปทางภาษา (Literary Arts) ซึ่งประกอบด้วยไวยากรณ์ วาทศิลป์และตรรกศาสตร์ อีกกลุ่มหนึ่งคือศิลปทางคำนวณ (Mathematical Arts) ประกอบด้วย วิชาเลขคณิต เรขาคณิต ดาราศาสตร์ และดนตรี วิชาศิลปศาสตร์เหล่านี้มุ่งที่การพัฒนาสติปัญญา (Intellectual Development) ของผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ (Robert M. Hutchins, 1976, p. 258)

ในเรื่องเนื้อหาและตำราเรียนนั้น ปรัชญาการศึกษาเน้นเนื้อหาที่เรียกว่า “The Great Book” หรือ Classics Works ซึ่งถือว่าเป็นงานอมตะ คือมีค่าทุกยุคทุกสมัย งานที่เป็นอมตะเหล่านี้จะประกอบไปด้วยงานทางศิลปะ งานทางวรรณกรรม งานทางด้านการเมือง งานทางด้านสังคม รวมทั้งงานทางด้านวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ การที่เราเรียนจากอดีตเพราะถือว่าบทเรียนจากอดีตยังนำมาประยุกต์ได้ในปัจจุบันนั่นเอง (ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2526, หน้า 73)

สถาบันการศึกษา

ปรัชญาศึกษานิรันตรนิยมนี้ไม่มีบทบาทต่อสังคมโดยตรงแต่มีผลในทางอ้อม เพราะว่าเน้นที่ตัวบุคคลเป็นหลักใหญ่ เมื่อบุคคลมีการพัฒนาเกิดขึ้นแล้วก็ย่อมที่จะทำให้อสังคมนั้นดีขึ้นด้วย ดังนั้นสถาบันการศึกษาตามแนวคิดของปรัชญานิรันตรนิยมนี้จึงเปรียบเสมือนเป็นสื่อกลางที่จะนำผู้เรียนไปสู่สังคมน่านิยมและวัฒนธรรมอันดีงาม ส่วนการสร้างบรรยากาศและจัดสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษาจะต้องพยายามสร้างความชื่นชอบในวัฒนธรรมที่มีอยู่ (จินดา ชัยทิพย์, 2528, หน้า 44) และสถาบันการศึกษาจะต้องเคร่งครัดในเรื่องระเบียบวินัยและความประพฤติ

ผู้สอน

ปรัชญาศึกษานิรันตรนิยมให้ความสำคัญกับครูผู้สอนเป็นอย่างมาก โดยเชื่อว่าครูผู้สอนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนการสอน ครูผู้สอนเป็นบุคคลสำคัญในการตัดสินใจ การเลือก การกำหนดวิธีการที่จะสอนตลอดจนการวัดและประเมินผล แต่ครูผู้สอนจะไม่ใช่ผู้ป้อนความรู้โดยตรง แต่จะเป็นผู้เสนอข้อคิดต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาสติปัญญา โดยบทบาทที่สำคัญของครูก็คือผู้นำทางสติปัญญานั้นเอง นอกจากนั้นครูผู้สอนยังมีบทบาทในการดูแลรักษาระเบียบวินัย โดยการควบคุมความประพฤติ และวินัยของนักเรียน (กิติมา ปรีดีดิถ, 2523, หน้า 87) ครูผู้สอนตามปรัชญาศึกษานี้จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถ ทั้งทางด้านวิชาการและมีคุณสมบัติทางด้านคุณธรรมเป็นอย่างดี จึงจะเป็นผู้นำของนักเรียนทั้งด้านวุฒิปัญญาและ คุณธรรมได้ (ทองปลิว ชมชื่น, 2529, หน้า 147)

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่.....1.7.พ.ย. 2555.....
เลขทะเบียน.....248633.....
เลขเรียกหนังสือ.....

ผู้เรียน

ผู้เรียนจะต้องเป็นคนตีจิตใจดี คิดทำในสิ่งที่ดี มีเหตุ มีจิตใฝ่บรรลุนิรันดร การให้การศึกษาเป็นการปรับปรุงความมีเหตุผลของผู้เรียนให้มีมากขึ้นมุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล ถือว่าความรู้ไม่ว่าอยู่ที่ไหนเหมือนกันหมด อะไรที่สอนแล้วทำไม่ได้ ไม่เข้าใจ ต้องทำบ่อย ๆ ทำซ้ำ ๆ ผู้เรียนมีโอกาสเรียนเท่ากันหมด ใช้หลักสูตรเดียวกันทั้งเด็กเก่ง เด็กอ่อน ผู้เรียนทุกคนต้องบรรลุถึงมาตรฐานอันเดียวกัน (Kneller, 1971, p. 43)

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาเน้นที่สร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ โดยวิธีการฝึกฝนศักยภาพที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ฉะนั้นกระบวนการเรียนการสอนจึงเน้นหนักที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในตัวผู้เรียน โดยการให้อภิปราย การใช้เหตุผลและสติปัญญาได้แย้งกัน (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2524, หน้า 74) ซึ่งการเรียนการสอนตามแนวความ เชื่อของปรัชญาการศึกษาเน้นที่ยึดหลักการสอนตามแนวคิดวิชาที่ว่าด้วยสมรรถภาพ ของสมองในการทำหน้าที่สำคัญ 3 ด้าน คือ ด้านเหตุผล (Reason) ด้านความจำ (Memory) และด้านความตั้งใจ (Will) (บรรจง จันทรส, 2522, หน้า 163-164)

การวัดผลและการประเมินผล

การวัดผลและการประเมินผลตามแนวปรัชญาการศึกษาเน้นที่วัดความสามารถในการคิด และการใช้เหตุผลเล็กน้อยเพียงใด (ขนิษฐา สุวรรณฤกษ์, 2533, หน้า 192)

ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism)

ความเป็นมา

พิพัฒนา (Progressive) หมายถึง ก้าวหน้า เปลี่ยนแปลงไม่หยุดอยู่กับที่ ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม เป็นแนวคิดที่เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 ผู้ริเริ่มแนวคิดนี้ คือ ยัง ยักส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) จอห์น เฮนรี เปตตาลอสซี่ (John

Henry Pestalozzi) และเฟรด เดอริค โฟรเบล (Frederic Froebel) นักปรัชญาทั้ง 3 ท่าน เป็นนักปรัชญายุโรปพวกแรกที่มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม พื้นฐานของปรัชญานี้มาจากนักปรัชญากรุปเสรีนิยม (Liberalism) ที่ไม่เห็นด้วยกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของสหรัฐอเมริกาในช่วงศตวรรษที่ 18 กลุ่มเสรีนิยมจึงได้พยายามที่จะปฏิรูปสังคมอเมริกันเสียใหม่ (ศักดา ปรารักษ์ประทานพร, 2526 ,หน้า 54) จึงได้เริ่มขบวนการพัฒนาการขึ้น กลายมาเป็นปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม ซึ่งนำโดยฟรานซิส ดับบลิว ปาร์คเกอร์ (Francis W. Parker) ในปี ค.ศ.1870 ได้มีการเสนอให้ปฏิรูประบบโรงเรียนเสียใหม่ เพราะการจัดการศึกษาตามความเชื่อแบบเก่าที่เน้นขาดจุดยืนที่แน่นอน ส่งผลให้ประชาชนเฉื่อยชาเกินไป ต่อมาในปี ค.ศ.1915 จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้นำเอาแนวความเชื่อนี้ไปปฏิบัติและได้เขียนหนังสือชื่อ School of Tomorrow ออกเผยแพร่ทำให้ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมได้รับความนิยอย่างกว้างขวาง (Kneller, 1971, p. 47)

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม คือจุดมุ่งหมายที่ไม่นิยมการวางจุดมุ่งหมายไว้ตายตัว แต่จุดมุ่งหมายของการศึกษามีความยืดหยุ่นไปตามความแตกต่างของสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมและตัวผู้เรียนด้วย ปรัชญานี้ยังเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ แต่ถ้าพิจารณาความต้องการจากการจัดการศึกษาของปรัชญานี้พอจะสรุปได้ดังนี้ มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาไปพร้อม ๆ กัน ปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมได้ดีและมีความสุข มีประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด และมุ่งปลูกฝังทัศนะแบบประชาธิปไตยและเสรีภาพให้แก่ผู้เรียน โดยให้โอกาสที่จะพูด คิด เขียน และแสวงหาความจริง (J' Donald Butler, 1967, p. 487 อ้างในสุรินทร์ รักษาติ, 2529, หน้า 55)

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมเป็นหลักสูตรที่มีความเชื่อว่า เด็กจะเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ในชีวิตเป็นสำคัญ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเพราะอาศัยประสบการณ์ตรง ไม่มีหลักสูตรที่สมบูรณ์แบบสำหรับครูและเด็ก นักการศึกษาตามลัทธินี้ไม่ชอบหลักสูตรที่มีการเขียนขึ้นล่วงหน้า แต่ให้ใช้วิธีเขียนแนวการเรียนรู้เองทันทีเมื่อจะสอน และโรงเรียนในท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นควรที่จะรู้แนวการเรียนรู้จะครอบคลุมชีวิตประจำวันทุกรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการต่าง ๆ ทางสังคม ศีลธรรม อาชีพ สุขทรียภาพ และในทางปัญญาพร้อม ๆ กันไป เนื้อหาที่ได้รับความสนใจเป็นพิเศษ คือ สังคมศึกษาและวิชาสื่อความหมายเพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน วิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ก็ถือว่าสำคัญ แต่เป็นความสำคัญในแง่ของวิธีการ คือ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) ไม่ใช่ตัวเนื้อหาโดยตรง นอกจากนี้จะมีการจัดหลักสูตรเป็น “หน่วยการงาน” (Units of Work) (ภิญโญ สาร, 2525, หน้า 107) คือ จัดตามลักษณะ โครงสร้างและวัตถุประสงค์ของสังคมในชีวิตจริง หลักสูตรจะดึงเอาหน่วยงานหน้าที่และกิจการต่าง ๆ มาให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยไม่รู้ตัว ไม่ต้องท่องจำเนื้อหาวิชาแต่ให้เด็กทำกิจกรรมเพื่อที่จะได้ประสบการณ์ร่วม ๆ กันไป (สมนึก พวงพวา, 2531, หน้า 59)

สถาบันการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมมีความเชื่อว่าสถาบันการศึกษาคือ แบบจำลองที่ดีงามของชีวิตและสังคม ดังนั้นบทบาทของสถาบันการศึกษาจึงต้องทำหน้าที่เป็นแหล่งสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตจริงให้แก่ผู้เรียน โดยจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และการดำเนินชีวิตจริง แต่ต้องเหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก เพื่อให้เด็กสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตและสังคมได้ (ศักดิ์ ปรารักษ์ประทานพร, 2526, หน้า 64-65) นอกจากนั้นสถาบันการศึกษาจะต้องสร้างบรรยากาศแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมเชื่อว่าครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์กว้างขวางเพื่อช่วยให้เด็กก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางของการเรียนรู้อย่างเต็มที่ ลักษณะของครูตามปรัชญานี้จะต้องเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี เห็นอกเห็นใจเด็ก ๆ และเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล (กิตติมา ปรีดีคิดล, 2523, หน้า 84) ตามปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมนี้เด็กมีหน้าที่แสวงหาประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง ครูผู้สอนเป็นเพียงคนให้คำแนะนำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผู้เรียน

นักการศึกษาฝ่ายลัทธิพัฒนาการนิยมมุ่งเด็กเป็นศูนย์กลาง ดังนั้น “ผู้เรียนควรจะได้เรียนเพราะต้องการที่จะเรียน แต่เพราะผู้เรียนยังไม่บรรลุนิติภาวะเพียงพอที่จะเห็นนัยสำคัญของเป้าประสงค์ของการศึกษา ผู้เรียนจึงต้องการการแนะแนวทางและนำทางจากครูในการช่วยจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้เรียน เพื่อให้ได้ประสบการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนจึงต้องใจกว้างยอมรับความคิดเห็นใหม่ ๆ และเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลง การกระทำในสิ่งที่ดีขึ้น (เมธี ปิรันธนานนท์, 2523, หน้า 90)

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมเน้นการฝึกการกระทำ (Learning by doing) เพื่อให้เกิดประสบการณ์โดยตรง การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริงต้องใช้กระบวนการแก้ปัญหา ดังนั้นการเรียนการสอนในลัทธินี้จึงใช้การสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) โดยนำหลักการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์มาใช้และต้องเน้นให้เด็กมีความสามารถในการแก้ปัญหาในห้องเรียน สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เป็นกันเองโดยอาศัย หลักการแบบประชาธิปไตยคือ ต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมอภิปรายอย่างกว้างขวาง เพื่อหาข้อสรุป ข้อสำคัญหรือทฤษฎีต่าง ๆ ซึ่งได้จากการลงมือกระทำจริง ความรู้จากการยึดการกระทำจริงจะโยงไปสู่หลักการหรือทฤษฎี ซึ่งจะติดตัวเด็กไปได้ยาวนานกว่าความรู้ที่ได้จากการท่องจำ (ณัฐพร คำมะสอน, 2531, หน้า 44)

การวัดผลและประเมินผล

ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ “มิได้มุ่งวัดเฉพาะความเป็นเลิศทางวิชาการและทางสมอง แต่ได้นำเอาพัฒนาการของเด็กในด้านต่าง ๆ เข้ามารวมอยู่ในการวัดผลการศึกษาด้วย ผู้เรียนต้องสามารถนำเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่เรียนมาใช้แก้ปัญหาลักษณะต่าง ๆ ได้ ดังนั้นครูจึงเป็นผู้วัดผลและประเมินผลผู้เรียน โดยเน้นภาคปฏิบัติเป็นสำคัญ (ละออ การุญยวณิชและคณะ, 2518, หน้า 34)

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)

ความเป็นมา

ปฏิรูป (Reconstruct) หมายถึง บูรณะหรือทำขึ้นใหม่ ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1930 ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ประสบปัญหาหลาย ๆ ด้าน เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างระบบนายทุนจึงเกิดนักคิดกลุ่มหนึ่งที่ได้พยายามจะแก้ปัญหาดังกล่าว โดยให้การศึกษาเป็นตัวนำการปฏิรูปเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม โดยการล้มระบบเก่าที่ไม่มั่นคงและยุติธรรมลงเสีย แล้วสร้างระบบสังคมใหม่ขึ้นมา นักคิดกลุ่มนี้ที่เสนอบทบาทใหม่ให้กับโรงเรียนให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมนี้มีชื่อเรียกว่า “นักคิดแนวหน้า” (Frontier Thinker) (Kneller, 1971, p. 61) ผู้นำของนักคิดกลุ่มนี้ได้แก่ จอร์จ เอส เคานท์ (George S. Counts) และฮาโรลด์ รุกก์ (Harold Rugg) กลุ่มนี้มีความเห็นด้วยกับหลักการประชาธิปไตยโดยที่ประชาชนต้องสามารถควบคุมสถาบันและทรัพยากรต่าง ๆ ได้เองโดยไม่ขึ้นอยู่กับนักการเมือง ที่หวังเอาประชาชนเป็นเครื่องมือและประชาธิปไตยดังกล่าวนี้ควรต้องประสานความสอดคล้องกับประชาธิปไตยในแต่ละประเทศทั่วโลก

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้โรงเรียนมีบทบาทในการปฏิรูปสังคมเพื่อใช้การศึกษาเป็นปัจจัยในการสร้างสังคมใหม่ที่มีความเสมอภาค และความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2525, หน้า 64)

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเป็นหลักสูตรที่เน้นด้านสังคมเป็นแกนสำคัญ เพื่อส่งเสริมให้เด็กเข้าใจสภาพของสังคม และศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของสังคม เป็นการเตรียมเด็กให้มีความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างมีคุณภาพ ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมยึดหลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum or Wheel Curriculum) คือ การสอนเน้นหลักสูตรที่ยึดถือวิชาใดวิชาหนึ่งหรือกลุ่มวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนกลาง เนื้อหาสาระในหลักสูตรมาจากปัญหาสังคมที่ผู้เรียนประสบอยู่ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีความพร้อมในการคิดหาแนวทางในการแก้ปัญหา และนำผลที่ได้มาใช้ อย่างมีประสิทธิภาพ หลักสูตรต้องกำหนดให้เด็ก ได้ศึกษาอย่างกว้างขวาง เพื่อให้เด็กมองเห็นปัญหาสังคมอย่างเข้าใจแจ่มชัด และร่วมมือกันหาข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคตได้ เด็กจึงควรได้รับการศึกษาในเรื่องของ อุตสาหกรรม สื่อสารมวลชน การขนส่ง การอนามัยและสาธารณสุข นิเวศน์วิทยา อาชีววิทยา รวมทั้งวิชาที่สอนในโรงเรียน ได้แก่ วรรณคดี ดนตรี ศิลปะ ฟิสิกส์ เคมี สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (ศักดิ์ ปรารักษ์ประทานพร, 2526 หน้า 124) การสอนวิชาต่างๆ เหล่านี้จะทำให้เด็กเห็น ถึงความสัมพันธ์ของวิชาดังกล่าวและจะทำให้สามารถเข้าใจสภาพของสังคมมากขึ้น

สถาบันการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเชื่อว่าบทบาทของสถาบันการศึกษาจะต้องสนใจ ใฝ่หาอนาคต (Future Oriented) และนำทางให้เด็กได้พบกับระเบียบของสังคมใหม่โดย

การให้การศึกษาฝึกในด้านความคิดสร้างสรรค์แก่เด็กเพื่อให้เด็กพร้อมที่จะร่วมมือในการวางแผนให้กับสังคมใหม่ สถาบันการศึกษามีหน้าที่สร้างบรรยากาศแบบสังคมประชาธิปไตยให้แก่เด็ก และในเวลาเดียวกันสถาบันการศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับสมาชิกอื่น ๆ ของสังคมด้วย นั่นก็คือสถาบันการศึกษาจะต้องเป็นผู้สร้างสังคม ไม่ใช่เป็นผู้ที่ถูกสังคมสร้างขึ้น (ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร, 2526, หน้า 124-127)

ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเชื่อว่าครูผู้สอนต้องสามารถทำให้เด็กเห็นว่ามี ความจำเป็นที่จะต้องสร้างสรรค์สังคมใหม่โดยอาศัยกระบวนการแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในโรงเรียน มีการนำหลักการสำคัญแบบประชาธิปไตยมาใช้ (สุกร ศรีแสน, 2526, หน้า 193) ครูผู้สอนไม่ใช่มีหน้าที่คอยชี้แนะเพียงอย่างเดียว แต่ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้คอยกระตุ้นแรงเร้าให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์เพื่อหาทางแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อบกพร่องต่าง ๆ ของสังคม (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2524, หน้า 91-92) นอกจากนี้ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละอุทิศตนเพื่อสังคม มีลักษณะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม

ผู้เรียน

นักเรียนจะได้รับการปลูกฝังให้ตระหนักในคุณค่าของสังคม เรียนรู้วิธีทำงานร่วมกันเพื่อเป้าหมายในการแก้ปัญหาของสังคมในอนาคตผู้เรียนจะได้รับการฝึกฝนให้รู้จักเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำความเข้าใจ และแก้ปัญหาในแนวทางของประชาธิปไตย (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2526, หน้า 92) ซึ่งนักเรียนควรจะได้เรียนรู้และรับทราบถึงข้อมูลต่าง ๆ อย่างละเอียดและเปิดเผยตรงไปตรงมา ไม่ใช่การโฆษณาชวนเชื่อ ไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม และควรจะได้หาข้อสรุปอันเป็นทางเลือกที่เหมาะสมและยุติธรรม (บรรจง จันทรสา, 2522, หน้า 250)

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมมีลักษณะคล้ายคลึงกับปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม คือ เป็นการเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) วิธีการแบบโครงการ (Project Method) และวิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving Method)

นอกจากนั้นปรัชญานี้ยังอาศัยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) และวิธีการทางปรัชญา (Philosophical Method) เข้ามาประกอบด้วย เพื่อให้การศึกษาปัญหาต่างๆ รัตภูมิและสมบูรณ์ที่สุด (ไพฑูริย์ สีนลรัตน์, 2524 , หน้า 92-93) ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมไม่ส่งเสริมการเรียนแบบท่องจำและการสอนแบบบรรยาย ครูผู้สอนและเด็กควรทำอะไรก็ได้เพื่อสนองความต้องการของตน การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สนใจปัญหาของสังคมเสนอแนะ วิธีการแก้ปัญหา บรรยายภาศในการเรียนการสอนมีอิสระ ไม่ใช่บังคับ การจัดตารางสอนควรมีความยืดหยุ่น (Flexible Schedule) กำหนดตามเวลาเรียนในทฤษฎี การค้นคว้าของเด็กและการอภิปรายเป็นสัดส่วนกัน โดยเน้นการอภิปรายเป็นหลัก (ทองปลิว ชมชื่น, 2529, หน้า 168)

การวัดผลและประเมินผล

ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้เชื่อว่า มนุษย์มีความสามารถที่จะทำให้สิ่งแวดล้อมของตนเองดีขึ้น มนุษย์มีความสามารถที่จะสร้างจุดมุ่งหมายให้กับชีวิตอย่างชาญฉลาด มนุษย์เป็นผู้กำหนดอนาคตของตนเอง และคุณค่าสูงสุดของมนุษย์คือการใช้พลังแห่งการสร้างสรรค์มากที่สุด ดังนั้นจึงมีการวัดผลการเรียนด้านวิชาการ ด้านการพัฒนาการของผู้เรียน และทัศนคติเกี่ยวกับสังคมด้วย ตลอดจนด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยครูเป็นผู้วัดและประเมินผลผู้เรียน (ศักดิ์ ประรงค์ประทานพร, 2526, หน้า 119)

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)

ความเป็นมา

อัตถิภาวะ (Existence) หมายถึง ความเป็นอยู่ ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเป็นปรัชญาที่มุ่งเสริมสร้างให้มนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกและรู้จักใช้เสรีภาพในการเลือกอย่างมีความรับผิดชอบในตัวเอง ปรัชญานี้เป็นกระบวนการทางความคิดแบบใหม่ของปรัชญา ซอเรน คีร์เคกอร์ด (Soren Kierkegard, pp. 1813-1855) เป็นนักปรัชญาชาวเดนมาร์กซึ่งได้รับการยกย่องในปัจจุบันว่า เป็นผู้ให้กำเนิดปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเป็นคนแรก และได้เสนอความคิดว่าปรัชญาเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละคน

ดังนั้นจึงควรสร้างปรัชญาของตนเองจากประสบการณ์ไม่มีความจริงนิรันดรให้ยึดเหนี่ยวเป็นสรณะตายตัวความจริงที่แท้คือ สภาพของมนุษย์ (Human Condition) (กัรติ บุญเจือ, 2522, หน้า 14) ในระบบสังคมปัจจุบันนี้มนุษย์กำลังสูญเสียตัวเอง และการศึกษาที่มีอยู่ก็มีส่วนในการทำลายความเป็นมนุษย์ด้วย เพราะสอนให้เด็กอยู่ในกรอบของสังคมที่จำกัดเสรีภาพ ความเป็นตัวของตัวเองได้ลดน้อยลงไม่มีใครเลยที่รอดพ้นจากการบีบรัด ของบทบาทและหน้าที่ของสังคม นอกจากนี้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็มีส่วนทำลายความเป็นมนุษย์เช่นกัน เพราะคนเราต้องพึ่งพามากเกินไปจนมนุษย์ต้องกลายเป็นทาสของสิ่งเหล่านี้ (ศักดา ปรารักษ์ประทานพร, 2526, หน้า 133) ปรัชญานี้ได้รับการกล่าวขวัญอย่างมากในช่วงปี ค.ศ.1950-1965 สำหรับความพยายามที่จะนำความคิดอัตถิภาวนิยมมาประยุกต์ใช้กับการศึกษานั้นเริ่มราว ๆ 20 ปีมานี้เอง ส่วนมากเป็นผลงานของนักปรัชญาการศึกษาชาวอเมริกันคือ แวน คลีฟ มอร์ริส (Van Cleve Morris) และ จอร์จ เอฟ เนลเลอร์ (George F. Kneller) และยัง ปอล และ เอ เอส เนลล์ (A.S. Neil) ชาวอังกฤษเป็นผู้ริเริ่มและแนวคิดของปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมได้ถูกนำไปใช้ทดลองปฏิบัติใน โรงเรียนสาธิตและ โรงเรียนซัมเมอร์ฮิลล์ (Summer Hill)

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมคือมุ่งจะให้เด็กพัฒนาความเป็นมนุษย์ของตัวเองอย่างเต็มที่ การศึกษาจึงต้องสามารถสอนให้เด็กเป็นของตัวเอง มีเสรีภาพในการเลือก มีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเอง โดยการช่วยให้เด็กเข้าใจตัวเอง เข้าใจโลกและเข้าใจความสำคัญของการมีอยู่เพื่อที่ว่าการศึกษาจะช่วยทำให้เด็กสามารถเผชิญปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างชาญฉลาดด้วยสติปัญญาของตนเอง (Van Cleve Morris, 1961, p. 391 อ้างใน ญัฐพร คำมะสอน, 2531, หน้า 53)

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเป็นหลักสูตรที่เชื่อว่าทุกวิชามีความสำคัญ ถ้าเด็กเห็นว่าวิชาใดจะช่วยให้รู้จักตนเอง และเข้าใจโลกได้ดีขึ้น ถือว่าวิชานั้นย่อมเหมาะสมกับเขา เนื้อหาที่เรียนต้องไม่แตกต่างไปจากสิ่งที่เด็กจะถือปฏิบัติในห้องเรียนและชีวิตประจำวัน (Wingo, 1974, p. 335) เนื้อหาวิชาของหลักสูตรจะเน้นทางสาขามนุษยศาสตร์ (Humanities) โดยเน้นเนื้อหาวิชาที่มีความสำคัญในการส่งเสริมให้บุคคลเลือกและตัดสินใจ อันได้แก่ วิชาศิลปะ ปรัชญา วรรณคดี ประวัติศาสตร์ การเขียน การละคร จิตรกรรม และ ศิลปประดิษฐ์ นักปรัชญาเชื่อว่าวิชาเหล่านี้จะช่วยฝึกฝนเด็กในด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) อารมณ์ (Emotion) และฝึกฝนศีลธรรมจรรยา (พรชูลี อาชวอำรุง, 2517, หน้า 66) อย่างไรก็ตาม หลักสูตรอัตถิภาวนิยมที่แท้จริงต้องไม่เสนอวิชาเรียนให้กับเด็ก แต่ต้องมีวิชาต่าง ๆ พร้อมให้เด็กเลือก เพราะวิชาเรียนนั้นเป็นเพียงเครื่องมือให้เด็กได้พัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง (ศักดิ์ ประทานพร, 2526, หน้า 44)

สถาบันการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมมีความเชื่อว่าสถาบันการศึกษาจะต้องสร้างบรรยากาศแห่งเสรีภาพทั้งในและนอกห้องเรียน จัดสิ่งแวดล้อมให้เด็กพอใจ สถาบันการศึกษาจะไม่สร้างและกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ให้เด็กปฏิบัติตาม แต่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนมีพัฒนาการในด้านความเป็นตัวของตัวตนเองนั้นคือให้เด็กมีโอกาสเลือกและรู้จักเลือกโดยอิสระ (Free Choice) (Johnson, 1969, pp. 335-343) ส่วนในด้านศีลธรรมจรรยา สถาบันการศึกษาควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกแนวทางจริยธรรมของตัวเอง

ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเชื่อว่า ผู้สอนมีหน้าที่คอยกระตุ้นหรือเร้าใจให้เด็กรู้จักตนเอง สามารถนำศักยภาพของตนเองมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และเน้นให้เด็กเข้าใจตัวเองเป็นสำคัญ (ศุภร ศรีแสน, 2526, หน้า 154-155) ครูผู้สอนกับเด็กมี

ความสำคัญเท่ากันต้อง เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน และครูผู้สอนต้องรู้จริงในวิชาที่สอน ต้องมีความซื่อสัตย์ และมีความ จริ่งใจต่อเด็กอย่างแท้จริง

ผู้เรียน

ลัทธิปรัชญาเน้นเสรีภาพ นักเรียนควรเป็นผู้รู้จักตนเอง เป็นผู้เลือกสิ่งต่าง ๆ ที่จะเรียน เลือกวิธีการปฏิบัติ เลือกแนวทางที่จะพัฒนาตนเองด้วยตนเองเพราะเป้าหมายของการศึกษาต้องการให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นมนุษย์อย่างเต็มที่ นักเรียนจึงมีอิสระเสรีภาพที่จะเลือกใช้วิถีทางของตนเองในการเรียนรู้ ด้านความประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ตลอดจนการมีจริยธรรม แต่จะต้องรับผิดชอบในการเลือกของตนเอง และจะต้องไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน (อุไร คิชฐลักษณ์, 2530, หน้า 38 – 39)

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมให้ความสำคัญของเด็กเป็นอย่างยิ่ง การเรียนการสอนจึงมุ่งให้เด็กได้ค้นพบและรู้จักตัวเองเป็นสำคัญ คือ เห็นว่าการ เรียนรู้ของเด็กควรเริ่มต้นที่ความอยากรู้ของตัวเอง ไม่ใช่เริ่มต้นที่ความรู้ที่ครูผู้สอนจะถ่ายทอดให้ (เกียรติวรรณ อมาตยกุล, 2528, หน้า 66) เด็กควรจะได้รับ การส่งเสริมให้เข้าใจในวิชาที่เรียนอย่างถ่องแท้ จนสามารถที่จะบอกได้ว่าตัวเองมีความรู้สัก อย่างไม่รู้ต่อวิชาที่เรียนนั้น และวิชาที่ควรแก่การศึกษาคือ วิชาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์

การวัดผลประเมินผล

เนื่องจากเป้าหมายของการศึกษามีใช่เพื่อความรู้ มีใช่เพื่อสังคม แต่เพื่อให้ผู้เรียน รู้จักตนเอง ดังนั้นควรให้ผู้เรียนวัดผลและประเมินผลเกี่ยวกับความก้าวหน้าและความสำเร็จของตนเองในทุกด้าน (อุไร คิชฐลักษณ์, 2530, หน้า 40)

พุทธปรัชญาการศึกษา (Buddhism)

ความเป็นมา

พุทธปรัชญา หมายถึง ความรู้แจ้งของผู้รู้ ความรู้แจ้งในที่นี้คือ ความรู้แจ้งใน ความจริงของสิ่งทั้งหลาย ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ความรู้แจ้งดังกล่าวนี้เกิดจาก

✓ การเล่าเรียนฝึกฝนจำแนกแยกแยะและคิดค้นด้วยเหตุผลตามที่เป็นจริงจนกระทั่งได้พบกับความเป็นจริงหรือศีลธรรมในที่สุด (จิตรกร ตั้งเกษมสุข, 2525, หน้า 76) เดิมประเทศไทยได้ยึดถือเอาพุทธธรรมเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทในการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก ต่อมาประเทศไทยได้จัดการศึกษาตามแบบอย่างของประเทศตะวันตกมาจนถึงปัจจุบันนี้ ทำให้การจัดการศึกษาเกิดปัญหาขึ้นหลายประการ เพราะ “พบว่ามีความขัดแย้งไปกันไม่ได้สนิทนักกับค่านิยมและนิสัยของไทย ๆ ผลที่สุดปรัชญาต่างประเทศที่ส่งเข้ามานั้นดูเลื่อนลอยไร้ความหมายและไม่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาของไทยเท่าที่ควร” (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2512, หน้า 183-197) มีนักการศึกษาของไทยหลายท่านได้ พยายามนำหลักพุทธธรรมมาเป็นปรัชญาแม่บทในการจัดการศึกษาไทย และงานชิ้นแรกที่พยายามจะเสนอปรัชญาการศึกษาไทยอย่างมีระบบคือ ผลงานของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ท่านได้เขียน “พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่” (สาโรช บัวศรี, 2513, หน้า 4-40) โดยเสนอระบบปรัชญาการศึกษาที่ยึดหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาแม่บท นับว่าเป็นก้าวแรกที่มีผู้สนใจปรัชญาการศึกษาไทยกันอย่างจริงจัง หลังจากนั้นได้มีนักศึกษานักปรัชญาและผู้รู้อีกหลายท่าน พยายามเสนอแนวคิดในการนำพุทธปรัชญามาเป็นปรัชญาการศึกษาให้ได้เนื้อหาสาระที่ชัดเจนยิ่งขึ้น (สมนึก พวงพาว, 2531, หน้า 74)

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของพุทธปรัชญาการศึกษานั้นได้มีผู้กล่าวไว้หลายท่านคือ ท่านพุทธทาสภิกขุ (2528, หน้า 121) ได้กล่าวว่า “การศึกษานี้เพื่อมนุษย์จะมีโอกาสได้สิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้ โดยการทำลายเสียซึ่งสัญชาตญาณอย่างสัตว์ และมีการประพฤติกระทำอย่างมนุษย์ที่มีใจสูงโดยสมบูรณ์” ทั้งนี้เพราะสัญชาตญาณที่มีความเห็นแก่ตัวอย่างมากก็คือ สัญชาตญาณอย่างสัตว์นั่นเอง สาโรช บัวศรี (2528, หน้า 7) ได้กล่าวว่า ความมุ่งหมายของหลักการศึกษาคือ เพื่อให้รู้จักตนเอง (รู้จักขั้นที่ 5) และรู้จักทุกข์หรือปัญหาของตนเอง เพื่อให้เกิดความรู้และความสามารถที่จะคิดเป็น (รวมเรียก

ปัญญาธรรม) และเพื่อให้เกิดคุณธรรมและศีลธรรมขึ้นในใจ สำหรับช่วยสร้างสัมพันธภาพอันดีในหมู่มนุษย์ก่อให้เกิดสันติสุขในสังคม

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของพุทธปรัชญาการศึกษาเป็นหลักสูตรที่เน้นการฝึกฝนอบรมทางด้านจิตใจและคุณธรรมของเด็กเป็นสำคัญ ส่วนวิชาอื่น ๆ นั้นให้เลือกเรียนได้ตามความเหมาะสมเพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน พุทธทาสภิกขุ (2529, หน้า 77-92) ได้กล่าวถึงหลักสูตรที่ประกอบด้วยแผนการศึกษา 4 อย่าง คือ

1. พุทธิศึกษา นอกจากให้รู้หนังสือแล้วจะต้องมีความรู้ในเรื่องที่สำคัญที่สุดในชีวิตคือ รู้ว่า เกิดมาทำไม เกิดมาเพื่ออะไร คำตอบคือ เกิดมาเพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควร จะได้
2. จริยศึกษา ต้องอบรมให้รู้จักทำลายความเห็นแก่ตัว หรือ ความเห็นแก่ตัวพวกของตัว ต้องเต็มไปด้วยความสามารถ ความมัธยัสถ์มากขึ้นทุกที ๆ
3. พลศึกษา คือ การศึกษาเพื่อให้มีกำลัง ต้องประกอบด้วยกำลังสองประเภท คือ กำลังทางวัตถุและกำลังทางวิญญาณหรือกำลังทางจิต เพราะต้องฝึกให้จิตมีสมาธิ จึงจะสามารถควบคุมบังคับกำลังกายให้เดินไปถูกทางได้
4. หัตถศึกษา คือ วิชาชีพทุกแขนงทั้งภาคปฏิบัติและภาควิชาการ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ และวิชาชีพเป็นอุปกรณ์ในการเลี้ยงชีพ เป็นหนทางให้มนุษย์ได้แสวงหาสิ่งที่ดี ที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ

หลักสูตรของพุทธปรัชญาการศึกษานั้นเนื้อหาของหลักสูตรจะต้องประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ เนื้อหาที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพส่วนหนึ่งและเนื้อหาที่จำเป็นต่อการพัฒนาในด้านจิตใจอีกส่วนหนึ่ง (จิตรกร ตั้งเกษมสุข, 2525, หน้า 79) เพราะการพัฒนาความเป็นมนุษย์ (Manhood) จะต้องพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจไปพร้อม ๆ กัน

สถาบันการศึกษา

พุทธปรัชญาการศึกษามีความเชื่อว่าการจัดสถาบันศึกษานั้นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยที่จะเหนี่ยวโน้มนำ ส่งเสริม จูงใจ และปลุกเร้าให้เกิดความศรัทธาที่จะเรียนรู้ ซึ่งจะต้องประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ (สุมน อมรวิวัฒน์, 2528, หน้า 79-81) พอสรุปได้ดังนี้

1. ความเจียบสงบ การสร้างบรรยากาศที่เจียบสงบมิใช่การข่มขู่บังคับ ห้ามนักเรียนพูด แต่เน้นที่การสำรวมตน คือ สำรวมกาย วาจา ใจ การฝึกหัดแผ่เมตตา การฝึกสมาธิอย่างง่าย ๆ เป็นการฝึกหัดให้เด็กรู้ตัวอยู่เสมอว่ากำลังทำอะไรอยู่
2. ความใกล้ชิดกับธรรมชาติ การจัดชั้นเรียนมิได้จำกัดอยู่ภายในห้องสี่เหลี่ยมเท่านั้น แต่ให้นำธรรมชาติเข้ามาสู่ห้องเรียน และนำเด็กนักเรียนออกไปสู่สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ และเป็นแหล่งวิทยาการในชุมชน ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงด้วยวิธีการที่ประหยัดและสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น
3. ความแปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงไม่จำเจ คือ จัดห้องเรียนให้น่าสนใจอยู่เสมอ เช่น การจัดห้องเรียนพิเศษตามลักษณะวิชาที่เรียน มีการตกแต่งห้องเรียน สีสันต่าง ๆ ในโอกาสที่สำคัญ มีการเปลี่ยนกลุ่มเด็กนักเรียน เปลี่ยนรูปแบบการจัดที่นั่งเรียน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจไม่รู้สึกรำคาญเมื่อหน่าย
4. ความสะอาด มีระเบียบและเรียบร้อย เป็นการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อฝึกลักษณะนิสัยและฝึกหัดอบรมการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ สภาพของห้องเรียนและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ไม่จำเป็นต้องมีราคาแพงหรูหรา แต่จะต้องกวาดขันให้มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ

ผู้สอน

พุทธปรัชญาการศึกษาเชื่อว่าครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อเด็ก ตั้งใจสอนด้วยความมุ่งหวังที่จะให้ศิษย์เป็นคนที่มีคุณธรรมของสังคม ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดี ปฏิบัติได้จริง และมีวิธีสอนหลาย ๆ แบบที่สามารถเร้าใจให้เด็กสนใจได้เป็นอย่างดี (สมนึก พวงพาว, 2521, หน้า 84)

แสง จันทร์งาม (2526, หน้า 24-30) กล่าวถึงลักษณะครูผู้สอนที่ดีตามหลักพุทธปรัชญาการศึกษาว่าควรมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. มีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิตใจ การสอนนั้นมุ่งให้ผู้เรียนพ้นจากความทุกข์ ไม่หวังผลสิ่งใดตอบแทน
2. ไม่ถือตัว ไม่หยิ่งยโส ไม่ถือยศถือศักดิ์
3. มีความอดทน ใจเย็น
4. มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่หน้า ไม่เข้าข้างผู้เรียนบางคน หรือชอบผู้เรียนบางคน
5. มีความรอบคอบ พิจารณาถี่ถ้วน ไม่ตัดสินใจอย่างหุนหันพลันแล่น
6. มีความประพฤติน่าเคารพบูชา เป็นแบบอย่างที่ดีทางความประพฤติ ครูจะต้องเป็นผู้แนะ และผู้นำจะต้องปฏิบัติในสิ่งที่ตนสอน
7. รู้จักระดับสติปัญญาของผู้เรียน และปรับปรุงวิธีการสอนของตนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม

ผู้เรียน

สุมน อมรวิวัฒน์ (2528, หน้า 96) กล่าวถึงลักษณะของผู้เรียนตามลัทธิปรัชญาที่ว่าต้องเป็นพหูสูต และมีอิทธิบาท 4 ซึ่งคุณสมบัติของผู้เป็นพหูสูต มี 5 ประการ ดังนี้

1. พหูสูตา ฟังมาก
2. ธตา จำได้ คือจับหลักหรือสาระได้ ทรงจำความไว้แม่นยำ
3. วจสาปริจิตา คล่องปาก คือท่องบ่นหรือใช้พูดอยู่เสมอแล้วคล่อง

ชัดเจน

4. มนสานุเปกขิตา เฟื่องขึ้นใจ นึกคิดพิจารณาจนเจนใจนึกครั้งใดก็ปรากฏให้เห็นสว่างชัด

5. ทิฏฐิยา สุปฏิวิทธา ขบได้ด้วยทฤษฎี หรือแทงตลอดคิดด้วยทิฏฐิยา คือมีความเข้าใจลึกซึ้ง มองเห็นประจักษ์แจ้งด้วยปัญญา ทั้งในส่วนเนื้อความและเหตุผล

อิทธิบาท 4 คือคุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ ได้แก่

1. ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
2. วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น
3. จิตตะ เอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ
4. วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น

คุณ 4 อย่างนี้บริบูรณ์แล้ว อาจชักนำบุคคลให้ถึงสิ่งต้องประสงค์ซึ่งไม่
เหลือวิสัย (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2527, หน้า 36)

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษา นั้นเป็นการจัดโดยคำนึงถึง
สภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้และได้ฝึกฝน
วิธีการคิดโดยแยกคาย นำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง เรียกว่า การสอนโดยสร้าง
ศรัทธาและโยนิโสมนสิการ (แปลว่า การทำใจโดยแยกคาย หรือคิดถูกวิธี หมายถึง
การคิดอย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวทางของปัญญา) โดยมุ่งเน้นให้ครูเป็นกัลยาณมิตร
ของศิษย์ ครูผู้สอนและศิษย์มีความสัมพันธ์อัน ดีต่อกัน และศิษย์ได้มีโอกาสคิด
แสดงออกปฏิบัติอย่างถูกวิธีจนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม (สุนน
อมรวีวัฒน์, 2528, หน้า 84)

พุทธทาสภิกขุ (2529, หน้า 139 – 143) ได้อธิบายลักษณะสำคัญของการ
เรียนการสอน สรุปได้ดังนี้

1. สอนเท่าที่ควรสอน คือ นักเรียนควรจะได้เรียนเฉพาะที่จำเป็นที่จะ
นำไปใช้ประโยชน์ได้ ไม่ใช่เรียนกว้างขวางไปมากมายแต่ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์
เท่าที่ควร
2. สอนอย่างชัดเจน บอกให้หมด คือ ให้รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างไร เปรียบเทียบ
ได้กับสิ่งใด มีที่อย่าง ก็ลักษณะ ไม่สอนให้ออกนอกไปจากที่ไม่เกี่ยวข้องกันอยู่กับการที่
ควรจะรู้
3. สอนมีเหตุผลอยู่ในตัว เป็นคำสอนที่ชัดเจน เป็นที่พอใจ ไม่ผิดพลาด
ทางตรรก ไม่ว่ามองด้านใดก็ยังคงเป็นสิ่งที่ถูกต้องอยู่เสมอ
4. สอนชนะน้ำใจผู้ฟัง ผู้ฟังหมดปัญญาจะคัดค้าน เพราะมีคำอธิบายที่ทำให้
หมดแง่ที่จะคัดค้าน ได้เถียง จนผู้ฟังยอมรับยอมปฏิบัติตาม
5. สอนให้เกิดความร่าเริงตามสมควร เพราะเป็นหลักธรรมชาติที่ทุกคน
ชอบความร่าเริง การเรียนการสอนนั้นควรจะสนุกมากกว่าเหงาหงอย ทนฟัง ทนท่องจำ
6. สอนให้ผู้ฟังเกิดความกล้าที่จะปฏิบัติตาม ไม่สอนให้เกิดความกลัว
ซึ่งมักทำลายเสรีภาพ ต้องสอนให้เกิดความกล้า ยิ่งฟังยิ่งกล้า ยิ่งอยากที่จะปฏิบัติ

การวัดผลและการประเมินผล

การวัดผลและประเมินผล ตามแนวพุทธปรัชญาควรมีลักษณะดังนี้

ไม่ต้องสอบแข่งขันกับผู้อื่น เพราะคนเราสติปัญญาไม่เท่ากัน วิธีวัดกับคนอื่นควรเล็ก ไม่ต้องสอบอย่างไรในปัจจุบัน และไม่วิตกกังวลกับวิชาการ ควรจะมีการเล่นิทานธรรมะให้ฟัง ทำอะไรที่ได้ผ่อนคลายการแข่งขันทางวัตถุ เช่น กีฬา งานอดิเรก ฯลฯ โดยเอาตัวเราสู่โลกภายนอก ไม่ใช่จากภายนอกเข้าหาตัวเรา ดังนั้นการประเมินผล ให้ดูตัวของตัวเอง (วิทย์ วิศทเวทย์, สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม, 2529) นอกจากนี้ สุมน อมรวิวัฒน์ (สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม, 2529) กล่าวว่า การวัดผลประเมินผลที่แท้จริง คือการประเมินตนเอง แล้ววิเคราะห์ปรับปรุงตนเอง การประเมินโดยผู้อื่นเป็นเพียงข้อมูลประกอบเท่านั้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

กุลชาติ กุลกลางคอน (2543) ได้ศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวความคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยระบุว่าปรัชญาการศึกษาที่ตนเองนับถือส่วนใหญ่มีแนวโน้มเอียงไปทางปรัชญาพิพัฒนาการนิยมสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 42.65 รองลงมาคือ พุทธปรัชญาการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 38.73 และน้อยที่สุดคือ ปรัชญาสารัตถนิยม คิดเป็นร้อยละ 2.94

2. แนวความคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกตามปรัชญาในแต่ละด้าน ได้แก่ จุดมุ่งหมายการศึกษา ผู้สอน ผู้เรียน กระบวนการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล ส่วนใหญ่มีแนวโน้มเอียงไปทางพุทธปรัชญาการศึกษาสูงสุด ยกเว้นด้าน

หลักสูตรส่วนใหญ่โน้มเอียงไปทางปรัชญาพิพัฒนาการนิยม ด้านโรงเรียนส่วนใหญ่โน้มเอียงไปทางปรัชญานิรันดรนิยม

3. เปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนที่มีขนาดโรงเรียน เพศ อายุ วุฒิต่างการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และภูมิลำเนาเดิมที่แตกต่างกันมีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาไม่แตกต่างกัน

ชวลิต สุภิสงห์ (2543) จากการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคใต้ ด้านจุดมุ่งหมายการศึกษา ผู้สอนและผู้เรียน ส่วนใหญ่โน้มเอียงไปทางพุทธปรัชญาการศึกษาสูงสุด ด้านหลักสูตรและโรงเรียน โนม์เอียงไปทางปรัชญาพิพัฒนาการนิยมสูงสุด ด้านกระบวนการเรียนการสอนโน้มเอียงไปทางปรัชญาอัตถิภาวนิยมสูงสุด ด้านการวัดผลและประเมินผลโน้มเอียงไปทางปรัชญานิรันดรนิยมสูงสุด

2. แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคใต้ ระบุว่าตนเองยึดถือปรัชญาการศึกษาโน้มเอียงไปทางปรัชญาพิพัฒนาการนิยม ส่วนแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาที่ได้รับจากการตอบแบบสอบถามโน้มเอียงไปทางพุทธปรัชญาการศึกษาสูงสุด

3. ผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในภาคใต้ ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในขนาดโรงเรียน เพศ อายุ วุฒิต่างการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงานและภูมิลำเนาที่ต่างกัน พบว่า มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาไม่แตกต่างกัน

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ (2548). ได้ศึกษาแนวคิดปรัชญาการศึกษาของครูสุศึกษาและครูพลศึกษา ผลการวิจัย พบว่า

1. ครูสุศึกษาและครูพลศึกษามีแนวคิดปรัชญาการศึกษาในภาพรวมมีแนวโน้มไปทางลัทธิปฏิบัตินิยมสูงสุด รองลงมาคือพุทธปรัชญา ลัทธิอัตถิภาวนิยมนิยม ลัทธิพรตนิยม และลัทธิจินตนิยม ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า

1.1 ด้านจุดมุ่งหมายของการศึกษา ของครูสุขศึกษาและครูพลศึกษามีแนวโน้มไปทางลัทธิปฏิบัตินิยมสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 35.1 และต่ำที่สุดคือ ลัทธิพรตนิยม คิดเป็นร้อยละ 8.4

1.2 ด้านหลักสูตรของครูสุขศึกษาและครูพลศึกษามีแนวโน้มไปทางลัทธิปฏิบัตินิยมสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 32.1 และต่ำที่สุด คือ ลัทธิอรรถิภาวมนุษยนิยม คิดเป็นร้อยละ 8.3

1.3 ด้านครูผู้สอนของครูสุขศึกษาและครูพลศึกษามีแนวโน้มไปทางลัทธิอรรถิภาวมนุษยนิยมสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 28.4 และต่ำที่สุดคือ ลัทธิจินตนิยม คิดเป็นร้อยละ 6.1

1.4 ด้านผู้เรียนของครูสุขศึกษาและครูพลศึกษามีแนวโน้มไปทางลัทธิปฏิบัตินิยมสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 30.4 และต่ำที่สุด คือ ลัทธิพรตนิยม คิดเป็นร้อยละ 7.9

1.5 ด้านโรงเรียนของครูสุขศึกษาและครูพลศึกษามีแนวโน้มไปทางพุทธปรัชญาสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 37.8 และต่ำที่สุด คือ ลัทธิจินตนิยม คิดเป็นร้อยละ 11.3

1.6 ด้านกระบวนการเรียนการสอนของครูสุขศึกษาและครูพลศึกษามีแนวโน้มไปทางลัทธิปฏิบัตินิยมสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 59.0 และต่ำที่สุด คือ ลัทธิจินตนิยม คิดเป็นร้อยละ 4.7

2. การเปรียบเทียบแนวคิดปรัชญาการศึกษาของครูสุขศึกษาและครูพลศึกษาที่แตกต่างกันตามเพศ อายุ วุฒิการศึกษาและประสบการณ์การทำงาน พบว่ามีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาโน้มไปทางลัทธิปฏิบัตินิยมสูงสุด

ธงชัย นิยมโสมถ (2549) ได้ศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า

1. ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีแนวความคิดไปทางพุทธปรัชญาการศึกษา
2. เปรียบเทียบแนวความคิดโดยจำแนกตามอายุ พบความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ทางสถิติในแนวความคิดทางปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม นිරันตรนิยม พิพัฒนาการนิยม ปฏิกูรูปนิยม อรรถิภาวนิยม ส่วนแนวความคิดทางพุทธปรัชญาการศึกษา พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. เปรียบเทียบโดยจำแนกตามคุณวุฒิทางการศึกษาและขนาดสถานศึกษา พบว่ามีแนวความคิดแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

4. เปรียบเทียบแนวความคิดตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า แนวความคิดทางปรัชญาการศึกษาพิพัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม อรรถิถาวนิยม พุทธปรัชญาการศึกษา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้น แนวความคิดทางปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมและนิรันดรนิยม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สามารถขับเคลื่อนแนวความคิดทางปรัชญาการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างมีทิศทางและมีประสิทธิภาพ

งานวิจัยต่างประเทศ

บรอก (Brock. 1974) สำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของครูวิทยาศาสตร์ที่สอนระดับมัธยมในปีการศึกษา 1971-1972 ผลการวิจัยพบว่าครูวิทยาศาสตร์มีแนวคิดทางปรัชญาวัตถุนิยมมากกว่าครูที่ไม่ใช่ครูวิทยาศาสตร์ แต่มีแนวคิดทางปรัชญาจิตนิยมและอรรถิถาวนิยมน้อย

โคเรียม (Koriem. 1979) ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาระหว่างผู้เรียนชาวอียิปต์และอเมริกัน ในปี ค.ศ. 1978 จำนวน 648 คน โดยนักศึกษาชาวอียิปต์และอเมริกันระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยไอโอวา สเตท จำนวน 194 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจทางปรัชญาการศึกษา ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาอียิปต์มีแนวคิด โน้มเอียงไปทางปรัชญาปฏิบัตินิยมมากที่สุด รองลงมาคือ อรรถิถาวนิยม วัตถุนิยม และจิตนิยม ตามลำดับ ส่วนนักศึกษอเมริกันพบว่า โน้มเอียงไปทางอรรถิถาวนิยมมากที่สุด รองลงมาคือ ปฏิบัตินิยม วัตถุนิยม และจิตนิยม ตามลำดับ

เบทส์ (Bates. 2005) ศึกษาความสัมพันธ์แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมด้านดนตรี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษา 68 คน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีแนวคิดสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมด้านดนตรีอย่างมีนัยสำคัญเชิงสถิติ